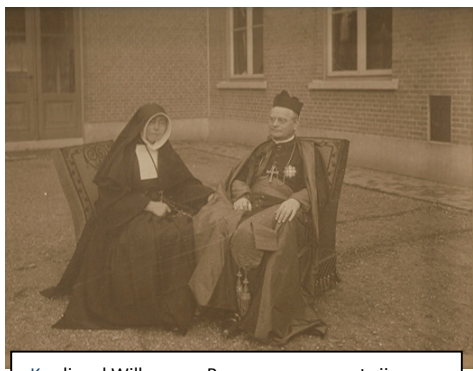

Kardinaal Van Rossum en de Nederlandse religieuzen

Kardinaal Willem Marinus van Rossum C.Ss.R. (1854-1932) is van eminent belang geweest voor de Nederlandse religieuzen. Veel meer dan doorgaans bekend is, dirigeerde hij vanuit Rome de Nederlandse religieuzen op het pad van het 'grote missieuro'. Daarnaast was hij protector van een aantal orden en congregaties in Nederland, zoals de Zusters van Liefde (Tilburg), de Fraters van Tilburg, de Kruisheren en de Norbertijnen, waardoor hij met deze religieuze instituten een speciale band had.

Het leven en werken van Van Rossum staat momenteel opnieuw in de belangstelling. Zijn betekenis voor de wereldwijde kerk in de tumultueuze periode van de eerste decennia van de twintigste eeuw komt aan de orde in de biografie die momenteel mede met steun van de Nederlandse religieuzen wordt geschreven aan de Faculteit Katholieke Theologie in Utrecht/Tilburg. In de biografie zal ook uitgebreid worden stilgestaan bij de betekenis van de kardinaal voor de (Nederlandse) religieuzen. Tijdens de ontmoetingsdag voor historici van Stichting Echo op 11 december 2009 in Erfgoedcentrum St. Aegten, zijn de eerste resultaten op dit gebied besproken.

Reguliere kardinaal

Kardinaal Willem van Rossum samen met zijn zus, zuster Gerulpha, die was ingetreden bij de Zusters van Liefde van Tilburg. De foto is gemaakt in 1913, toen Van Rossum als eerste kardinaal sinds eeuwen in Nederland triomfantelijk werd

De redemptorist Van Rossum werd op 27 november 1911 de derde kardinaal van Nederlandse bodem (de eerste sinds de 16e eeuw) en is de enige Nederlandse kardinaal die religieus is in plaats van wereldheer. Gedurende meer dan 35 jaar was hij werkzaam aan de Romeinse Curie, onder meer als consultor en lid van het H. Officie, lid van de Codex-commissie, lid en later voorzitter van de Bijbelcommissie en Groot-Penitencier. Hij is vooral bekend geworden als prefect van de Congregatio de Propaganda Fide.

Deze invloedrijke functie van 'rode paus' vervulde hij gedurende veertien jaar, van 1918 tot zijn overlijden in 1932. In deze periode werden de Nederlandse katholieken nauw betrokken bij het wereldwijde missiewerk. Dat gebeurde op zo'n grondige wijze, dat zij decennialang de status verwierven van voortrekkers op missiegebied. Met trots werd het *Hollandia docet*, waarmee paus Pius XI de Nederlandse katholieken prees, aangehaald. Het stimuleerde hen hun beste beentje voor te zetten om dit eervolle predicaat waar te maken door missionarissen uit te zenden, geld in te zamelen en een brede missieactie op te zetten.

Nederlandse missiecongregatie

Wat minder bekend is, is dat Van Rossum zich al ruim vóór 1918 inzette om de Nederlandse bijdrage aan de missie op een hoger plan te brengen. Al in 1912, nog geen twee maanden nadat hij kardinaal was geworden, zette hij zich ervoor in dat Nederland een eigen missiecongregatie kreeg. De Fransen hadden de congregaties van Lavigerie, de SMA en MSC, België had Scheut, Duitsland had Steijl (ook al lag dat in Nederland) en zelfs het Anglicaanse Engeland had zijn eigen Mill Hill. Rond de eeuwwisseling probeerde in Nederland de dorpspastoor Gerard van Schijndel 'echte Hollandse' missiecongregaties van de grond te krijgen. Zijn optreden in dezen was echter erg onhandig. Mede daardoor werd hij aanhoudend tegengewerkt door de bisschop van Den Bosch, W. van de Ven. De aanvraag tot de oprichting van een priester- en een zustercongregatie werd verschillende keren afgewezen, in 1907 door kardinaal Gotti als prefect van de Congregatio de Propaganda Fide en in 1910 door kardinaal Vives van de Congregatie der Religieuzen.

De plannen zaten dan ook muurvast, maar met de creatie van Van Rossum tot kardinaal keerden de kansen. In overleg met Bernard Eras, procurator van de Nederlandse bisschoppen in Rome, werden alle kaarten ingezet op de oprichting van een missiecongregatie voor zusters. Bij gebrek aan medewerking van bisschop Van de Ven, stelde Van Rossum de aanvraag voor erkenning zelf op, zogenaamd op uitdrukkelijk verlangen van de bisschop, en schreef een aanbevelingsbrief voor de paus, waarin hij het deed voorkomen alsof de afwijzing uit 1907 eigenlijk een positief besluit was geweest. De verantwoordelijke kardinaal Vives wilde nog steeds geen goedkeuring verlenen en liet de beslissing over aan Van Rossum. Zo kreeg Van Rossum het gedaan dat, ondanks alle tegenwerking, de congregatie op 17 februari 1913 werd erkend. De Missiezusters Franciscanessen van de H. Antonius van Padua, in ons land vooral bekend als de Missiezusters van Asten, waren een feit. Het zou de enige Nederlandse missiecongregatie blijven en bijna 400 vrouwen zouden er als novice intreden.¹

Achter de schermen

De ontwikkelingen rond de erkenning van de Missiezusters van Asten zijn tot op zekere hoogte kenmerkend geweest voor de wijze waarop Van Rossum de Nederlandse religieuzen heeft betrokken bij het missiewerk. Aan het begin van de twintigste eeuw waarde er een missiegeest door katholiek Nederland. Vanaf het einde van de 19^e eeuw hadden buitenlandse missiecongregaties zich hier gevestigd en mede door de invoering van de gelijkstelling van het onderwijs in 1920 waren sommige diocesane congregaties op zoek naar nieuwe werkterreinen. Veel religieuzen stonden te trappelen om te gaan deelnemen aan het missiewerk. De besturen van congregaties, geestelijke directeuren, bisschoppen zoals W. van de Ven en ook aartsbisschop Hendrik van de Wetering waren echter vaak wat minder enthousiast. Hier werd gewikt en gewogen en soms ook tegengewerkt, omdat missie concurrerend was voor het werk in het eigen kerkdistrict. Achter de schermen en onzichtbaar voor het grotere Nederlandse publiek bewerkte kardinaal Van Rossum tegenstribbelende (aarts)bisschoppen of besturen van orden of congregaties om hen over de 'missiedrempel' te helpen.

Onder leiding van Van Rossum breidde het missiewerk zich snel uit en vrouwelijke religieuzen en broeders kregen daarbinnen een belangrijke plaats. Uiteindelijk nam in de jaren twintig een groot aantal congregaties werkterreinen aan in de missie, vooral in de Nederlandse koloniën, zoals de Franciscanessen van Aerdenhout, Franciscanessen van Oirschot, Zusters Onder de Bogen, Kleine Zusters van de H. Joseph, Ursulinen van Bergen, Zusters van het H. Hart en

¹ Vefie Poels, *Vrouwen van het grote missieuur. Geschiedenis van de Missiezusters van Asten vanaf 1913* (Nijmegen 1997), 50-53.

Zusters van O.L. Vrouw van Amersfoort. Ook de Broeders van Huijbergen, Broeders van Maastricht en Fraters van Utrecht namen in deze periode missietaken aan.

Toekomst

Een groot aantal van deze Nederlandse congregaties heeft zich juist door hun 'missionaire avontuur' ontwikkeld tot internationale, multiculturele gemeenschappen, die tot de dag van vandaag hun activiteiten ontplooiën. Sommige van hen danken hun huidige toekomstperspectief geheel en al aan hun toenmalige beslissing om naar de missie te gaan. Het is de vraag of de Nederlandse religieuzen ook zo intensief betrokken zouden zijn geraakt bij de missiebeweging wanneer kardinaal Van Rossum daarin niet zo'n sturende rol had gespeeld. Inzicht in de visie, de werkwijze en het beleid van deze Nederlandse kardinaal draagt dan ook bij aan een beter historisch inzicht in de motieven en missieactiviteiten van de Nederlandse religieuzen.

Vefie Poels, senior-onderzoeker FKT Utrecht/Tilburg